

*Lietuvi ! Kančios ištremtųjų
Ir kraujo žuvusių lašai
Tebūnie priesaika gyvųjų,
Kurią širdin įsirašai:
Kantrybė, darbas ir kova
Ir vienas tikslas – Lietuva!*
K. Bradūnas

Arūnas Amšiejus

Jonas Vajėga

XX a. III–IV dešimtmetyje Lietuvos šaulių sąjunga – sukarinta patriotinė visuomeninė organizacija savo populiarumu bei narių skaitlingumu buvo viena iš lyderių šalyje. Ji paliko žymų pėdsaką Nepriklausomybės kovose, vėliau patriotiškai auklėjo visuomenę, ją ruošė ginklu ginti Tėvynę. To meto Merkinės mst. šauliai jungėsi į šaulius, šaulius raitininkus bei šaulius ugniagesius. Visi jie priklausė XIX Alytaus šaulių rinktinei. Vienas veikliausių šaulių vadų buvo Jonas Vajėga. Jis buvo Merkinės šaulių namų statybos iniciatoriumi – komiteto pirmininku, Merkinės šaulių raitelių būrio vadu, šaulių ugniagesių komandos viršininku, Priešgaisrinės propagandos komiteto pirmininku, Alytaus apskrities policijos tarnautojų taupomosios bei skolinamosios kasos revizijos komisijos pirmininku, Lietuvos policijos sąjungos Alytaus skyriaus sporto sekcijos vadovu bei jo jimo sporto entuziastu. J. Vajėgos nuopelnai valstybei buvo aukštai įvertinti „Tautos vairininko“ Prezidento Antano Smetonos (1874-1944). Veiklusis šaulys buvo apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečio medaliu, o 1935 m. D.L.K. Gedimino V laipsnio ordinu. 1938 m. vasario 16 d. Estijos ugniagesių sąjunga už nuopelnus ugniagesyboje Merkinės šaulių ugniagesių komandos viršininką – policijos nuovados viršininką J. Vajėgą apdovanojo III laipsnio Garbės ženklu (kryžiumi).

Jonas Vajėga, s. Prano, gimė 1901 m. liepos 6 d. Kučgalio k. Papilio vls. Biržų aps. Jo tėvai buvo ūkininkai, turėjo 24 ha žemės. J. Vajėga Papilio mstl. baigė pradžios mokyklą, o 1912 m. pradėjo lankyti Biržų mokyklą. Tačiau Pirmasis Pasaulinis karas mokslus nutraukė. Tik 1919 m. aukštaitis mokyklą baigė. J. Vajėgos tėvai norėjo, kad sūnus taptų dvasininku. 1920-1921 m. J. Vajėga studijavo dvasinėje seminarijoje, tačiau ją metė. 1921-1923 m. dirbo pedagogu pradžios mokykloje. 1923-1925 m. atliko karinę tarnybą Vytenio 9-ame pėstininkų pulke Marijampolėje. 1925 m. spalio 1 d. J. Vajėga pasirinko sunkią, visuomenėje nevienareikšmiškai vertintą, policininko karjerą. Čia susituokė su Antanina Strimaityte, d. Mato,

(1903-1990). 1926 m. vasario 11 d. Marijampolės apskr. Gudelių mstl. jiems gimė dukra Jonė. 1926 m. liepos 1 d. J. Vajėga paaukštintas į vyr. policininkus. 1927 m. vasario 1 d. paskirtas nuovados viršininko padėjėju. 1927 m. spalio 15 d. J. Vajėga kartu su šeima persikraustė gyventi į kurortinį Palangos miestą (Kretingos apskr.), nes čia buvo paskirtas policijos nuovados viršininku. 1928 m. gegužės 8 d. šeimoje gimė sūnus Stanislovas (2008 m. mirė). Tais pačiais metais J. Vajėga įstojo į Lietuvos šaulių sąjungą. Nuo 1929 m. balandžio 15 d. J. Vajėga vadovavo Gargždų mstl. policijos nuovadai.

1930 m. spalio 15 d. likimas Vajėgų šeimą atbloškė į Dzūkiją – J. Vajėga skiriamas vadovauti Alytaus miesto nuovadai. 1931 m. šeimai gimė dukra Aldona. 1932 m. liepos 1 d. J. Vajėga Vidaus reikalų ministro parėdymu (įsakymu) skiriamas Alytaus apskr. viešosios policijos Merkinės policijos nuovados viršininku. Čia jis pakeitė Adolfą Daunorą (1903-1942). Naujam nuovados vadovui talkino vachmistrai Stasys Vaitkus, Juozas Bešonis, Vincas Černiauskas, polic. Vincas Kazočiūnas (1909-1937) bei kt. J. Vajėgos šeima greit buvo priimta į merkiniškių bendruomenę. 1935 m. vasario 12 d. A. Vajėgienė išrenkama Merkinės šaulių būrio moterų skyriaus vicepirmininke, nuo 1936 m. gegužės 26 d. skyriaus pirmininke (iki 1937 m. spalio 23 d.). Buvo ruošiamos šauliškos vakaronės, gegužinės, katalikiškų švenčių minėjimai, vaidinimai (pelnas skiriamas būsiniams šaulių namams) bei šaudymo pratimai. Sūnus bei dukros Jonė bei Aldona mokėsi Merkinės pradžios mokykloje, mergaitės lankė mokyklos bei bažnytinį choras.

Merkinės priešgaisrinės agitacijos komitetas

1933 m. Merkinės savanorių ugniagesių komanda priklausė vietos gaisrininkų draugijai, kurios valdybą sudarė vien tik žydai. Komandą sudarė 23 lietuviai bei 6 žydai. Tarp gaisrininkų komandos lietuvių bei žydų iškilo konfliktas, kuris sustabdė visą ugniagesybos veiklą. 1933 m. rugpjūčio 13 d. buvo sušauktas Merkinės šaulių ugniagesių komandos steigiamasis susirinkimas. Jo metu buvo priimtas nutarimas steigti atskirą šaulių ugniagesių komandą. Komandos valdybos pirmininku išrinktas Feliksas Pempė (1904-1985), o sekretoriumi bei ilgalaikiu priešgaisrinės propagandos (agitacijos) komiteto pirmininku – J. Vajėga. 1935 m. balandžio mėn. žurnalas „Ugniagesis“, apžvelgdamas 1934 m. Alytaus apskrities ugniagesybos rezultatus bei vedamą propagandą, nurodo: „Veikliausias, kaip ir 1933 m. buvo Merkinės komitetas, kuriam pirmininkavo nuovados viršininkas p. Vajėga“. 1936 m. rugsėjo 6 d. J. Vajėga skiriamas šaulių ugniagesių komandos viršininku. Šaulių ugniagesių komanda iškėlė sau ambicingus planus pastatyti ugniagesių komandos stoginę, garažą, bei reikiamas priemones. Reikia paminėti, kad tuo metu ugniagesyba buvo vykdoma savanoriškai bei neatlygintinai! 1933 m. balandžio 29 d. įvyko Alytaus apskr. policijos valdininkų bei tarnautojų suvažiavimas, kurio svarbiausias tikslas buvo viešosios bei pasienio policijos tarnautojų taupomosios kasos steigimas. Jo metu buvo paruošti kasos steigimo įstatai ir išrinkti kasos steigėjai: Alytaus apskr. policijos vadas Aleksas Kondrackis (g. 1893 m.), Merkinės nuovados viršininkas Jonas Vajėga (išrinktas revizijos komisijos pirmininku), Alytaus pasienio baro I-ojo rajono (būstinė – Liškiavos k.) viršininkas Pranas Straskauskas (1901-1938), VI-ojo pasienio rajono

(būstinė Akmens k.) viršininkas Juozas Marčiūnas (g.1897 m.) bei neseniai iš Merkinės policijos nuovados perkeltas į Alytaus miesto nuovadą A. Daunoras. Iš taupomosios kasos pareigūnai turėjo galimybę gauti lengvatinę paskolą. Buvo manoma, kad taupomoji kasa mokys pareigūnus taupumo bei solidarumo. Po to Lietuvos policijos sąjungos Alytaus sk. narys A. Daunoras paskelbė pranešimą bei pasiūlė skyriuje įkurti įvairias sporto sekcijas. Įdomu, kad joms vadovauti bei kuruoti buvo paskirtas visas pulkelis „merkiniečių“: J. Vajėga – šachmatininkų, Silvestras Verseckas(1907-1958) – Jiezo policijos nuovados viršininkas (1926 m. birželio 15 d. pažangiausiai baigė Merkinės vid. m-klos IV kl.) – lengvosios atletikos, Balys Karlonas – Nedzingės policijos nuovados viršininkas (S. Versecko klasiokas) – raitelių, Vytautas Kalanta (1906-1942) – Seirijų policijos nuovados viršininkas – dviratininkų sekcijos bei kt. Buvo pranešta, kad Merkinės policijos nuovada lauke jau turi įsirengusi lygiagretes, turniką (skersinį), kopėčias bei judamas kilpas. Alytaus miesto bei kitos apskrities policijos nuovados šio sporto inventoriaus tuo metu dar neturėjo!

1935 m. rugsėjo 31 d. J. Vajėga skiriamas Merkinės šaulių raitelių būrio vadu. Jo iniciatyva įsigytos tautinės vėliavos, organizuotas balnų su kamanomis, iečių bei karabinų įsigijimas. 1936 m. birželio 20 d. J. Vajėga su raiteliais pasirodė Senovės dienos šventėje Daugų mst. Alytaus apskr. 1936 m. rugsėjo 22 d. Merkinės policijos nuovados vadovas paskirtas vadovauti vienai iš 12 raitelių šimtainei (būriui) Senovės kario šventėje Alytuje. Tuometinė Lietuvos šaulių sąjungos vadovybė skatino šaulių raitelių plėtojimą. Karo atveju jie būtų panaudoti kaip mobilūs ryšininkai.

Merkinės šaulių ugniagesių namai. 1938 m.

1936 m. rugsėjo 20 d. šaulių susirinkime buvo nutarta statyti būrio namus. J. Vajėga išrenkamas į šaulių namų statybos komitetą. Šis rūpinosi visais statybos reikalais. Buvo numatyta pastatyti erdvų, mūrinį 250 kv. metrų ploto pastatą, rūsyje su priešlėktuvine slėptuve bei ginklų sandėliu (tuo metu šauliai ginklus saugojo Merkinės policijos nuovados patalpose Dr. Bakšio g. bei Dariaus ir Girėno a. kampas), šaulių ugniagesių garažu, skaitykla, butu sargui, sale 300 žiūrovų bei kavine. Norėjosi šauliams štabo raštinės, muziejaus bei kambario kitoms organizacijoms. Reikėjo rasti projektuotoją, statybininkus, o pinigėlių turėta nedaug. Valsčiaus taryba su valsčiaus viršaičiu – ugniagesių rėmėju Jonu Jaskelvičiumi skyrė statyboms žemės sklypą bei 1000 lt. Statybos darbai pajudėjo. 1937 m. spalio 2 d. „Lietuvos aidas“ rašė: „Reikia pažymėti, kad Merkinėje, šaulių bei šaulių ugniagesių įtaka jaučiamas visose srityse...Ugniagesių komandai vadovauja ir namų statybos darbus vykdo nuovados viršininkas Vajėga“. Taupant lėšas, senojoje Nemuno g., labai vaizdingoje vietoje buvo pastatyti erdvūs, mediniai šaulių bei šaulių ugniagesių namai. Statybose daug triūso įdėjo patys šauliai. Merkinės šaulių svajonė išsipildė. 1938 m. vasario 16 d. šventė jau vyko naujuose, nors ne visiškai užbaigtuose šaulių namuose.

J. Vajėga savo bei bendražygių nuveiktus darbus publikavo to meto policijos mėnesiniame žurnale „Policija“. 1937 m. pasirodė jo straipsnis „Praėjusių švenčių nuotrupos“, 1938 m. – „Policisto uoslė, kaip priemonė nusikaltimui išaiškinti“, „Neregys – vagis“ bei kt. 1935 m. periodinis savaitinis leidinys „Suvalkietis“ aprašė Merkinės šaulio, girininko Ksavero Dėdino (1905-1945) bei J. Vajėgos stambaus šerno medžioklę Bingelių miške, prie Merkio upės. Au-

torius stebėjosi, kad čia gyventojai seniai buvo matę šiuos žvėris.

1938 m. birželio 10 d. darbštusis J. Vajėga perkeliamas vadovauti Utenos miesto policijos nuovadai. Jį pakeitė naujas Merkinės policijos nuovados viršininkas Petras Barzda (1905-1963). Nuo 1939 m. lapkričio 1 d. J. Vajėga – Vilniaus 10-osios policijos nuovados vadovas, nuo 1940 m. balandžio 11 d. Vilniaus m. mažamečių (nepilnamečių) reikalų policijos nuovados viršininkas bei neilgą laiką policijos mokyklos viršininkas. Sostinėje policijos valdininkas su šeima gyveno tarnybiniame bute adresu Aušros Vartų g. 11-6. 1940 m. spalio 30 d. J. Vajėgą sovietų valdžia iš tarnybos atleido.

1941 m. birželio 6 d. J. Vajėga „už antisovietinę veiklą“ su šeima NKVD agentų buvo suimtas. Antanina Vajėgienė su vaikais golgotos kelią nuėjo iki Rusijos platybių Troickojės r., Altajaus kr., vėliau į Pokrovsko m., Ordžonikidzevskio r., Jakutiją. 1947 m. moteris su dukromis iš Jakutsko lagerio bandė bėgti į Lietuvą. A. Vajėgienė buvo suimta, gražinta į GULAG-ą, o dukroms Aldonai bei Jonei pavyko ne vieną tūkstantį kilometrų įveikti ir slapta sugrįžti į Tėvynę. Jonas Vajėga buvo kalinamas Lukiškių kalėjime, po to išvežtas į lagerį Sevurallago m., Garių r., Sverdlovsko sr. 1942 m. kovo 4 d. jį šiame lageryje NKVD nukankino. J. Vajėgos palaidojimo vieta nežinoma. Lietuva neteko energingo bei darbštaus savo sūnaus...

Literatūra:

LCVA. F. 394, ap. 17, b.5261, l.1ap.

LCVA. F. R. 762, ap. 2, b. 717, l. 338.

LYA. b. b. Nr. P-11344.

Alytaus apskr. policijos valdininkų ir tarnautojų suvažiavimas. *Policija*. 1933 m. gegužės 15 d. Nr. 10.

Alytus. *Suvalkietis*. 1932 m. vasario 28 d. Nr. 9, p. 5.

Alytus veikia. *Policija*. 1934 m. liepos 1 d. Nr.13, p. 216.

Apdovanoti estų garbės ženklais. *Ugniagesis*. 1938 m. vasario mėn. Nr. 2, p. 17-18.

Bjaurus sumanymas. *Ugniagesis*. 1933 m. vasario mėn. Nr. 2, p. 14-15.

Česnulis V. Varėnos krašto šauliai 1919-1940. Vilnius. 2008, p. 30, 129, 154, 296, 395.

Dievui garbė, artimui pagalba. *Dainava*. 2012 m. Nr. 1, p. 4-9.

Dzūkų senovės diena Merkinėje. *Rytas*. 1936 m. birželio 11 d. Nr. 131, p. 2.

Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*. 1938 m. kovo 10 d. Nr. 10, p. 250-252.

Komitetų veikla. Alytaus apskr. *Ugniagesis*. 1936 m. vasario mėn. Nr. 2, p. 9.

Komitetų veikla. *Ugniagesis*. 1938 m. gegužės mėn. Nr. 5, p. 21.

Kvaraciejus J. Policininko atsiminimai. Merkinė. 2015, p. 60.

Lietuvos gyventojų genocidas, I tomas (1939-1941) (A-Ž). 1998, p. 878.

Lietuvos policijos pareigūnų, bolševikų išvežtų į Rusijos gilumą sąrašas. *Policija*. 1943 m. lapkričio mėn. Nr. 1, p. 21-25.

Merkinė. Nušovė 3,5 cnt. šerną. *Suvalkietis*. 1935 m. vasario 3 d. Nr. 5.p. 4.

Merkinė. *Ugniagesis*. 1934 m. spalio mėn. Nr. 10, p. 17.

Merkinė. Per šią vasarą išaugo gražūs šaulių namai. *Lietuvos aidas*. 1937 m. spalio 2 d. Nr. 447, p. 9.

Merkinė. Sparčiai auga šaulių namai. *Lietuvos aidas*. 1937 m. rugpjūčio 14 d. Nr. 365, p. 8.

Noreika K. Alytaus apskrities policija 1918-1940 metais. *Alytus*, 2016, p. 134.

10 metų policijos tarnyboje. *Policija*. 1935 m. spalio 2 d. Nr. 19, viršelis.

Paskirtas brandmajoras. *Ugniagesis*. 1933 m. gruodžio mėn. Nr. 12, p. 18.

Užuojauta dėl motinos mirties. *Policija*. 1940 m. balandžio 1 d. Nr. 7, p.126.

Policijos sąstato pasikeitimai. *Policija*. 1927 m. lapkričio mėn. Nr. 11, p. 30-31.

Policijos valdininkų pasikeitimai. *Policija*. 1932 m. rugpjūčio 1 d. Nr. 15, p. 264.

Policisto uoslė, kaip priemonė nusikaltimui išaiškinti. *Policija*. 1938 m. spalio 2-15 d. Nr. 19-20, p. 395.

Policijos valdininkų pakeitimai. *Policija*. 1938 m. birželio 1 d. Nr. 11, p. 218.

Policijos valdininkai, paskirti į Vilniaus sritį. *Policija*. 1939 m. lapkričio 1 d. Nr. 21, p. 396.

Praėjusių švenčių nuotrupos. *Policija*. 1937 m. sausio 15 d. Nr. 2, p. 32.

1934 m. priešgaisrinės propagandos savaitės darbų apžvalga. *Ugniagesis*. 1935 m. balandžio mėn. Nr. 4, p. 26.

Priešgaisrinės propagandos savaitės komitetui pristato apyskaitas. *Ugniagesis*. 1938 m. liepos mėn. Nr. 7, p. 16.

Rinktinėse ir būriuose. Merkinė. *Trimitas*. 1933 m. rugpjūčio 24 d. Nr. 34, p. 676-678.

Šauliai ir policija. *Policija*. 1932 m. gruodžio 1 d. Nr. 23, p. 432.

Senovės kario šventė Alytuje. *Trimitas*. 1935 m. rugsėjo 26 d. Nr. 39, p. 717.

Sumani Merkinės policija. *Policija*. 1933 m. kovo 1 d. Nr. 5, p. 86.

Vilniaus miesto policija suskirstyta į 10 policijos nuvadų. *Policija*. 1939 m. gruodžio 1 d. Nr. 23, p. 432.

Vyriausybė įvertino ir apdovanojo. *Suvalkietis*. 1935 m. kovo 10 d. Nr. 10, p. 4.